

MANIPULACJE WOKÓŁ AKT PODRĘCZNYCH

Co to są akta podręczne?

W polskich prokuraturach powszechną praktyką jest prowadzenie podwójnych akt spraw w postępowaniu przygotowawczym: akt głównych oraz akt podręcznych. W tych drugich znajdują się notatki, przemyślenia, uwagi, wnioski, korespondencja itp. dokumenty, wytworzone przez prokuratora prowadzącego sprawę lub kierowane do niego polecenia czy sugestie przełożonych. Z założenia są one przeznaczone do użytku wewnętrznego prokuratury. W przeciwieństwie do akt głównych najczęściej nie są one zarejestrowane czy ponumerowane i co do zasady nie są przesyłane do sądu, chociaż sędzia może zwrócić się o ich przekazanie.

Komu przysługuje wgląd do akt podręcznych?

Prawo obywatela do uzyskania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne zostało zagwarantowane w art. 61 ust. 1 i 2 Konstytucji. Z kolei art. 54 ust. 1 Konstytucji stanowi o wolności wypowiedzi, czyli wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji. Konstytucja w jasny i klarowny sposób zapisała uprawnienia obywateli do otrzymywania informacji o działaniach władzy publicznej. Ustawodawca chciał w ten sposób zapewnić sprawne funkcjonowanie wolności obywatelskich w Polsce, bowiem system demokratyczny polega na możliwości dokonywania wyborów. Jednak, aby te wybory były racjonalne, obywatele nie mogą być poddawani manipulacji. Tymczasem brak informacji umożliwia manipulację¹. Dostęp do informacji o działaniach instytucji publicznych stanowi konieczny element państwa demokratycznego, umożliwia obywatelom świadome i racjonalne podejmowanie decyzji dotyczących ich udziału w sprawowaniu władzy². Zasady udostępniania informacji publicznej określa ustawa o dostępie do informacji publicznej³.

Zakres podmiotowy ustawy obejmuje z jednej strony podmioty uprawnione do uzyskania informacji publicznej, a z drugiej – zobowiązane do jej udzielenia (art. 2 ust. 1). Krąg osób uprawnionych został określony w miarę precyzyjnie, a jednocześnie szerzej niż w art. 61 Konstytucji. Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy prawo to przysługuje bowiem każdemu, a od osoby korzystającej z niego nie wolno żądać wykazania interesu prawnego lub faktycznego⁴.

Zwrócić też trzeba uwagę na szczególny status uprawnionego, jakim jest strona postępowania, które zostało zakończone. W postępowaniu przygotowawczym stronami są podejrzany oraz pokrzywdzony (art. 299 § 1 k.p.k.). W przypadku podejrzanego (art. 71 § 1 k.p.k.) oraz oskarżonego (art. 71 § 2 k.p.k.) prawo dostępu do akt podręcznych sprawy karnej znajduje dodatkowe uzasadnienie w prawie do obrony. Niekiedy wgląd do tych akt może mieć zasadnicze znaczenie dla zbudowania linii obrony, a odmowa ich udostępnienia może wręcz uniemożliwić oskarżonemu efektywną obronę.

W postępowaniu przygotowawczym?

Dostęp do informacji zawartych w aktach postępowania karnego określają przepisy rozdziału 17 k.p.k. Gospodarzem postępowania przygotowawczego jest prokurator (*dominus litus*) i to w jego gestii - w trybie art. 156 § 5 k.p.k. – leży decyzja w zakresie udostępnienia akt do chwili wniesienia do sądu aktu oskarżenia. Dotyczy akt głównych i akt podręcznych.

¹ P. Szustakiewicz, *Prokuratura i Prawo* nr 5/2003, s. 78;

² P. Sarnecki, *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1999, s. 98;

³ Dz. U. 2001, nr 112, poz.1198; w skrócie: u.d.i.p.

⁴ *vide*: Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z dnia 7 kwietnia 2004 r., sygn. akt: II SA/Łd 12/04;

Na odmowę ich udostępnienia stronom przysługuje prawo wniesienia zażalenia do prokuratora bezpośrednio przełożonego (art. 159 k.p.k.).

W postępowaniu sądowym strony i ich procesowi przedstawiciele mają prawo dostępu do akt sprawy sądowej z możliwością sporządzania z nich odpisów, zaś za zgodą prezesa sądu akta te mogą być udostępnione również innym osobom. W praktyce regulacja ta dotyczy tylko akt głównych, ponieważ akta podręczne nie są przesyłane do sądu.

Należy podkreślić, iż rozdział 17 k.p.k. nie odnosi się do spraw zakończonych. Do tych spraw bowiem znajduje zastosowanie ustawa o dostępie do informacji publicznej. Prokuratura mieści się w pojęciu organu władzy publicznej w rozumieniu art. 4 ust. 1 ustawy⁵, a zgodnie z ust. 3 tegoż przepisu, podmioty, o których mowa ust. 1 i 2 będące w posiadaniu informacji, zobowiązane są do jej udzielenia.

Warto zwrócić uwagę, iż akta postępowań karnych zakończonych umorzeniem postępowania, stanowią informację o działalności organów publicznych. Odmowa udzielenia takiej informacji może nastąpić tylko z uwagi na ochronę tajemnic ustawowo chronionych albo z powodu prywatności⁶. Należy przyjąć, iż akta podręczne stanowią informację o działalności prokuratury, a zatem podlegają udostępnieniu na takich samych zasadach jak akta główne⁷.

Dostęp do akt podręcznych regulują dwie ustawy: Kodeks postępowania karnego (dla spraw w toku) oraz Ustawa o dostępie do informacji publicznej (sprawy zakończone).

Art. 1 ustawy wprowadza ogólną zasadę, uznającą każdą informację o sprawach publicznych za podlegającą udostępnieniu w trybie przewidzianym przez ustawę. Wobec tego można przyjąć, iż **wszelkie wyłączenia umożliwiające zachowanie informacji publicznych w tajemnicy potraktowane zostały przez ustawodawcę jako wyjątek od ogólnej reguły, jaką jest jawność życia publicznego**⁸.

Problemy z wykładnią

W praktyce obywatel – oskarżony, który pragnie skorzystać z prawa dostępu do akt podręcznych, pozostaje zdany na interpretację prokuratora z prokuratury, która prowadziła postępowanie przygotowawcze przeciwko niemu (decyzję może wydać samodzielnie prokurator nadzorujący sprawę lub szef prokuratury). Każda interpretacja zawiera w sobie ładunek subiektywizmu, stąd zdarzają się w tej materii decyzje niewolne od elementów absurdu, np. traktujące w odmienny sposób podmioty znajdujące się w analogicznych sytuacjach (czyli z pogwałceniem zasady równości obywateli wobec prawa, wynikającej z art. 32 Konstytucji).

Oto przykłady spraw, w których – przy niemal identycznym stanie faktycznym – zapadły dwie całkowicie odmienne decyzje. Sprawy te na etapie postępowania przygotowawczego prowadzone były przez dwie Prokuratury - w miejscowościach W. i L. Natomiast na etapie postępowania sądowego połączone zostały do wspólnego rozpoznania z uwagi na łączność podmiotową, jak i podobieństwo obu zarzucanych czynów.

Obaj oskarżeni - pragnąc rzetelnie i skrupulatnie przygotować linię obrony przed sądem - wystąpił do prokurator, które sporządziły przeciwko niemu akty oskarżenia, z wnioskami o wgląd do akt podręcznych.

⁵ por.: wyrok NSA z dnia 7 marca 2003 r., sygn. II SA 3572/2002, wokanda 2003, nr 10, s. 35; odmiennie: E. Czarny – Drożdziejko, *Funkcjonowanie prokuratury a dostęp do informacji publicznej*, Prokuratura i Prawo nr 11/2008, s. 80 i n.,

⁶ *vide*: wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 lutego 2005 r., sygn. akt: OSK 1113/04;

⁷ *vide*: wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 7 marca 2003 r., sygn. akt: II SA 3572/02 ; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z dnia 29 czerwca 2006 r., sygn. akt: II SAB/Kr31/06;

⁸ *vide*: T. Aleksandrowicz, *Komentarz do ustawy o dostępie do informacji publicznej*, Warszawa 2008, s. 93;

W pierwszej sprawie oskarżony uzyskał decyzję o udzieleniu informacji publicznej, czyli otrzymał zgodę na wgląd do akt podręcznych postępowania przygotowawczego.

Prokurator, który wydał powyższą decyzję, podkreślał w uzasadnieniu, iż *przepis art. 156 § 5 k.p.k. dotyczy tylko i wyłącznie postępowań pozostających w toku, natomiast postępowanie, do którego akt żąda dostępu wnioskodawca, jest postępowaniem **zakończonym skierowaniem do sądu aktu oskarżenia***⁹. Akta podręczne zostały więc udostępnione oskarżonemu.

Z kolei w drugim przypadku Prokuratura odmówiła udostępnienia akt podręcznych argumentując, iż *polski system postępowania karnego wprowadza dokładnie odwrotną regulację, ograniczając dostęp do akt postępowania w zasadzie wyłącznie stronom i w sytuacji określonej w art. 156 § 5 k.p.k., a więc tylko w jego toku*¹⁰.

Obserwujemy ogromną rozbieżność stanowisk, z jednej strony pomiędzy uprawnionymi do uzyskiwania informacji publicznej a zobowiązanymi do jej udostępniania, z drugiej – pomiędzy zobowiązanymi do udostępniania informacji publicznej. Praktyka pokazuje, że **niekiedy ci ostatni** – pomimo tego, iż od 2 lat mamy demokrację- **nie zdążyli jeszcze przywyknąć do służebnego pojmowania funkcji władzy publicznej wobec społeczeństwa, a także respektowania zasady jawności i transparentności życia publicznego**.

dr Iwona Zielinko
adwokat

---

⁹ *vide*: Decyzja Prokuratury Okręgowej w P. z dnia 7 maja 2010 r., sygn. I IP/01/10;

¹⁰ *vide*: Pismo Prokuratora o odmowie udostępnienia akt podręcznych z dnia 24 września 2010 r., sygn. akt IP 6/10.